

Nagy Krisztina

A szikvizes

Budapest

Plusz + Könyvek

Ki találta fel a szódavizet?

Kétségtelen, hogy a széndioxidot tartalmazó, buborékos italok valóban igen frissítőek. Ahhoz azonban, hogy ne csak a természetes szénsavas források közelében, hanem bárhol hozzájuthassunk ilyen pezsgő és pezsdító üdítőhöz, előbb fel kellett fedezni magát a széndioxidot, majd a víz szénsavval való telítésének módját.

Témánk szempontjából az 1700-as évek derekán induló száz évet méltán tarthatjuk a széndioxid, illetve a szikvíz századának. Ugyanis közel egy időben mindkettőt többen is „feltalálták”. A skót fizikus, kémikus, orvos Joseph Black (1728-1799) már 1754-ben felfedezte a levegőnél sűrűbb gázt, amely nem táplálja az égést, s amelyet „kötött levegőnek” nevezett el. Ugyanekkor Joseph Priestly (1733-1804) angol természettudós és prédikátor is hasonló eredményre jutott. A tudós egy sörfőzde közelében lakott, ahol az erjedő alkohol feletti gázt vizsgálva talált rá a széndioxidra. Laboratóriumi körülmények között sikerült a gázt vízzel elegyítenie, és így kellemesen csípős italt létrehoznia, ezért őt szokás az első mesterséges szódavíz előállítójának tartani. Ahogy Balázs Lóránt kémia-történeti áttekintésében írja, „találmányát a tengerészeknek ajánlotta abban a reményben, védelemet nyújt majd a betegségekkel szemben is.”³ Vele párhuzamosan a svéd felfedező, Torbern Bergman (1735-1784) is kísérletezett szikvíz előállításával, mész- és kénsav által fejlesztett széndioxiddal.⁴

Magyarországon, pontosabban Erdélyben Nyulas Ferenc (1758-1808) orvos foglalkozott először a savanyúvizek mesterséges előállításával. Kísérletezései során úgy tapasztalta, „hóvízzel legjobban sikerült is az utánzat, noha kellemes ízét így sem érthette el, mert mesterséges vízával még 10° R-ön [kb. 4 °C – N. K.] sem bírt annyi szénsavat felvételni, amennyi a természetes vízben van.”⁵

A vegyészet fejlődésének köszönhetően egyre több tudós érdeklődését keltette fel a természetes „ásványvizek bonczolása”, azaz elemzése. A 18. század végére általánosan elfogadottá vált, hogy egy természetes ásványvíz a meghatározott alkotórészekből mesterségesen is előállítható, és azonos értékű az eredetivel. Már csak a szénsavval való telítéshez szükséges legmegfelelőbb készülék megalkotása volt hátra, hogy meginduljon a mesterséges ásványvizek és a szódavíz ipari méretű előállítása.

5. kép Joseph Priestly (1733-1804) angol természettudós

(Kiss Imre: Szódavíz, egy magyar kultuszital. MOSZI Magyar Szikvízkészítő Ipartestület, 2008. 13. után)

³ Balázs Lóránt: A kémia története I. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996. 300.

⁴ Balázs Lóránt i. m. 301.

⁵ Ilosvay Lajos: Egy régi természettudós. Természettudományi Közöny, 20. évf. 1888. 296-303.

6. kép Nyulas Ferenc könyvének címlapja

7. kép Schweppes – már 1783-tól
(Fotó: Nagy Krisztina)

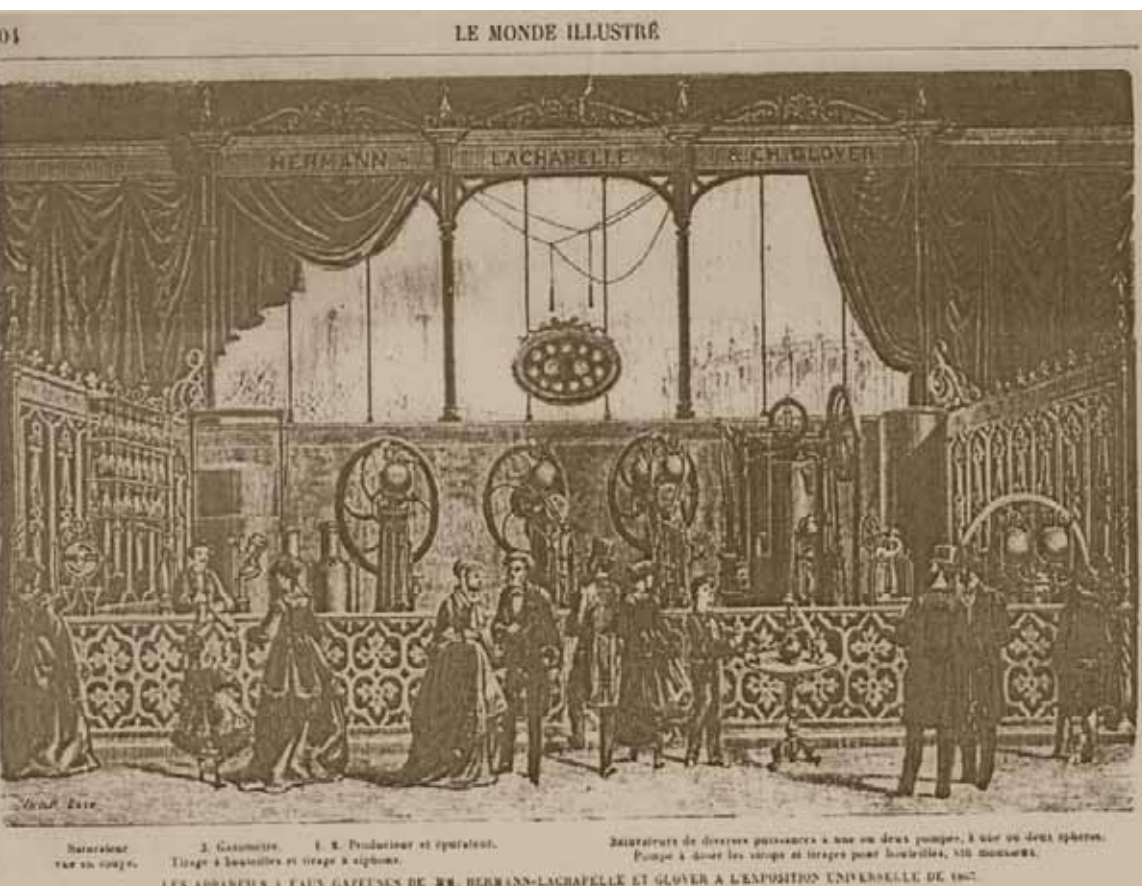
⁶ Kiss Imre: Szódavíz... i.m. 14.

⁷ www.schweppes.com (Utolsó letöltés: 2014. 04. 28.)

⁸ Wagner Jenő: Szénsavas víz (Sodavíz; Aqua carbonica acidula). Gyógyszerész Hetilap 4. évf. 32-33. szám, 1865. 509.

⁹ Helyesen: Scheppe

8. kép A Hermann-Lachapelle cég gazdózkészítő gépei az 1867-es párizsi kiállításon
(Forrás: www.siphon.fr)

Itt kell megjegyezni, hogy a szódavíz vagy szikvíz elnevezés egy tévedésen nyugszik. A szénsavat (régí vegyésznyelven „kettősavas szikéleget”) a 19. század első felében tévesen azonosították a sziksóval vagy szódával (nátrium-karbonáttal). Ezért nevezték el szikvíznek illetve szódának a tulajdonképpen széndioxidot tartalmazó szénsavas vizet.

Külföldi kezdetek

Nem sokkal a módszer felfedezése után, sorra születtek az egyre tökéletesedő berendezések a szénsavas víz előállítására. Az angol John Mervin Nooth 1774-ben Priestly metódusa alapján alkotta meg szódavízkészítő „gépét”. Ez még csak kis mennyiségben tudott szénsavas vizet előállítani.⁶ A nagyobb arányú gyártás megindulása a genfi órás-ékszerész Jacob Scheppe (1740-1821) és társai, Henry Albert Gosse gyógyszerész és Nicolas Paul nevéhez fűződik. Nem sokkal később Scheppe önállósult, és Londonba tette át a cég székhelyét – lehetőségét látva a nagyobb üzletnek. Szódavizével sikereket ért el, annál is inkább, mert gyártmányát vesekő ellen ajánlotta. Ma is olvashatjuk a nevével forgalmazott üdítőkön a cégalapítás évszámát: 1783.⁷

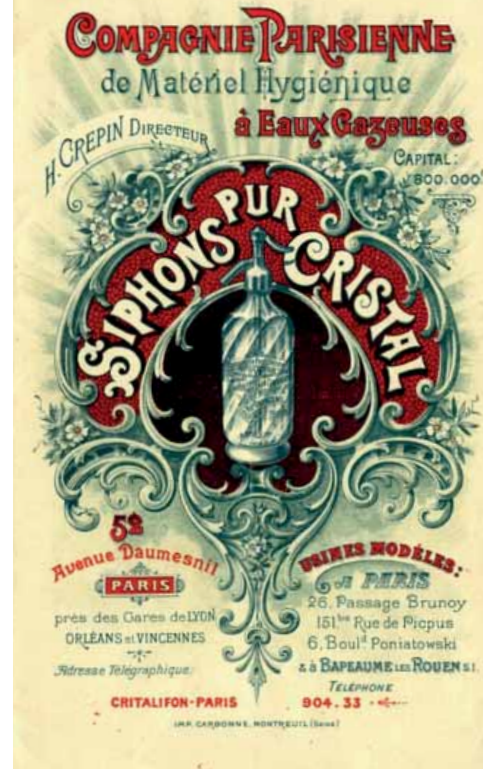
A Gyógyszerész Hetilap 1865-ben így ír a szikvízgyártás kezdeteiről: „Az első gyár szénsavas víz előállítására Gosse M. által alapított Genfben; vize oly tetszésben részesült, hogy már 1785-ben egy év alatt több, mint 40.000 palack-

kal adott el; 1798-ban társa Paul, később pedig Triaye és Jurine-vel társaságban épített Párisban egy ily gyárt.”⁸

Jedlik Ányos, a szódagyártás hazai előfutára, akiről a következő fejezetben részletesen is lesz szó, maga is ismerte ezeket a külföldi kísérleteket, vállalkozásokat. A Mesterséges savanyúvizek készítése című értekezésében így ír: „Fourcroy bizonyítása szerint már 1789-ben Paul Miklós Genfben, utóbb Párisban esztendőnként 40 ezrenyi palack savanyú vizet készíthete. (...) Paul Miklóson kívül Schwesse [sic!]⁹ Londonban, Ziegler Wintherthurban ugyan illy nagyszerű mértékben a savanyú vizek készítését gyakorolták. (...) De mivel a fent nevezett urak, s érintett intézetek által használt készültek a tudós világgal vagy nem közöltettek, vagy ha igen is, részint kevésbé egyszerűek, részint a czélnak, né-

9-10. kép Szifontöltés a 19. század második felében. (Hermann-Lachapelle, J. – Glover, Ch.: *Des boissons gazeuses aux points de vue alimentaire, hygiénique et industriel. Guide pratique du fabricant & du consommateur.* 3e éd., E. Lacroix, Paris, 1867. után)

11. kép Francia katalógus a 19. századból. (Forrás: www.siphon.fr)

zeteim szerint teljes mértékben meg nem felelők, hozzá fogtam egy ilyenemű készüléknek czélszerűbb szerkeztéséhez.”¹⁰

Jól látható hogyan válik üzletté egyik pillanatról a másikra egy egyszerű kémiai felfedezés. Titkosított technológia, titkosított receptúra, ahogy ma mondánánk: „know-how”. Ipari kémkedésre azonban nem volt szükség, láthatólag arra ösztönözte a feltalálókat a titkolózás, hogy elkészítsék saját, jobb gépezetüket.

A szódavíz igazán nagy sikert Amerikában aratott. A Yale egyetem kémia-professzora Benjamin Silliman (1779–1864) az elsők között kezdte meg a tengerentúlon a szódagyártást 1806-ban. Üzlettársai nem sokkal később New Yorkban is megnyitották az első „soda fountain”-t, azaz „szódakimérő” üzletet. (Szó szerint „szódaforrást”.) Valójában magát a szódavizet készítő és adagoló gépet és pultot hívták és hívják ma is „soda fountain”-nek, de az elnevezés átragadt erre a népszerű üzletfajtára.

Manapság, ha meghalljuk a szódavíz elnevezést, azonnal egy szódásszifon is eszünkbe jut. Ezek a korai szikvizek, mesterséges ásványvizek azonban még palackokban, dugóval kerültek forgalomba.

A szifon őst a londoni Charles Plinth találta fel, és szabadalmaztatta 1813-ban, „Portable Fountains” – „hordozható forrás”, azaz „hordozható szódapalack” – néven, melyet 1825-ben tökéletesített.¹¹ Nem ő volt az egyetlen, aki hordozható, adagolható szódavizes készülék kialakításán dolgozott. Franciaországban Deleuze és Duitelle ékszerészek 1829-ben szabadalmaztatták „siphon champenois” névre keresztelt szódásüvegüket, amelynél még nem egy kis fület, hanem az üveget záró dugó tetején lévő gombot kellett lenyomni, hogy a szénsavas víz a saját nyomása által egy kis csőrön kiszökjön.¹² Már a mai szifonok elvével működik Antoine Perpigna „vase siphoid” nevű készüléke, szeleppel, rugóval a fejben, amelyet 1837-ben szabadalmaztattott.¹³

12. kép Angliai szódavizes készülék.

(*Great Exhibition of the Works of Industry of all Nations, 1851. Official Descriptive and Illustrated Catalogue. By Authority of the Royal Commission. Vol. II. London, 1851. 658. után*)

¹⁰ Jedlik Ányos: Mesterséges szénsavas vizekről. Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Nagygyűlésének munkálatai. Pest, 1842. 49.

¹¹ The repertory of arts, manufactures, and agriculture. Vol. XXVIII. Second series. London, 1816. 10-12.

¹² The London journal of arts and sciences... Vol. III. London, 1829. 331.

¹³ Digger Odell: Mixing it up. A Look at the Evolution of the Siphon-Bottle. 2004. 1. http://www.bottlebooks.com/Siphons/mixing_it_up.htm (Utolsó letöltés: 2014.04.28.)

¹⁴ Ferenczy Viktor: Jedlik Ányos élete és alkotásai. 1800-1895. Vác, Czuczor Gergely Bencés Gimnázium, 2000. 662., Meyer Farkas: Epizódok Jedlik Ányos életéből. Budapest, Jedlik Ányos Társaság, 2009.

¹⁵ Ferenczy Viktor: Jedlik Ányos... i.m. 49.

¹⁶ Ferenczy Viktor: Jedlik Ányos... i.m. 660.

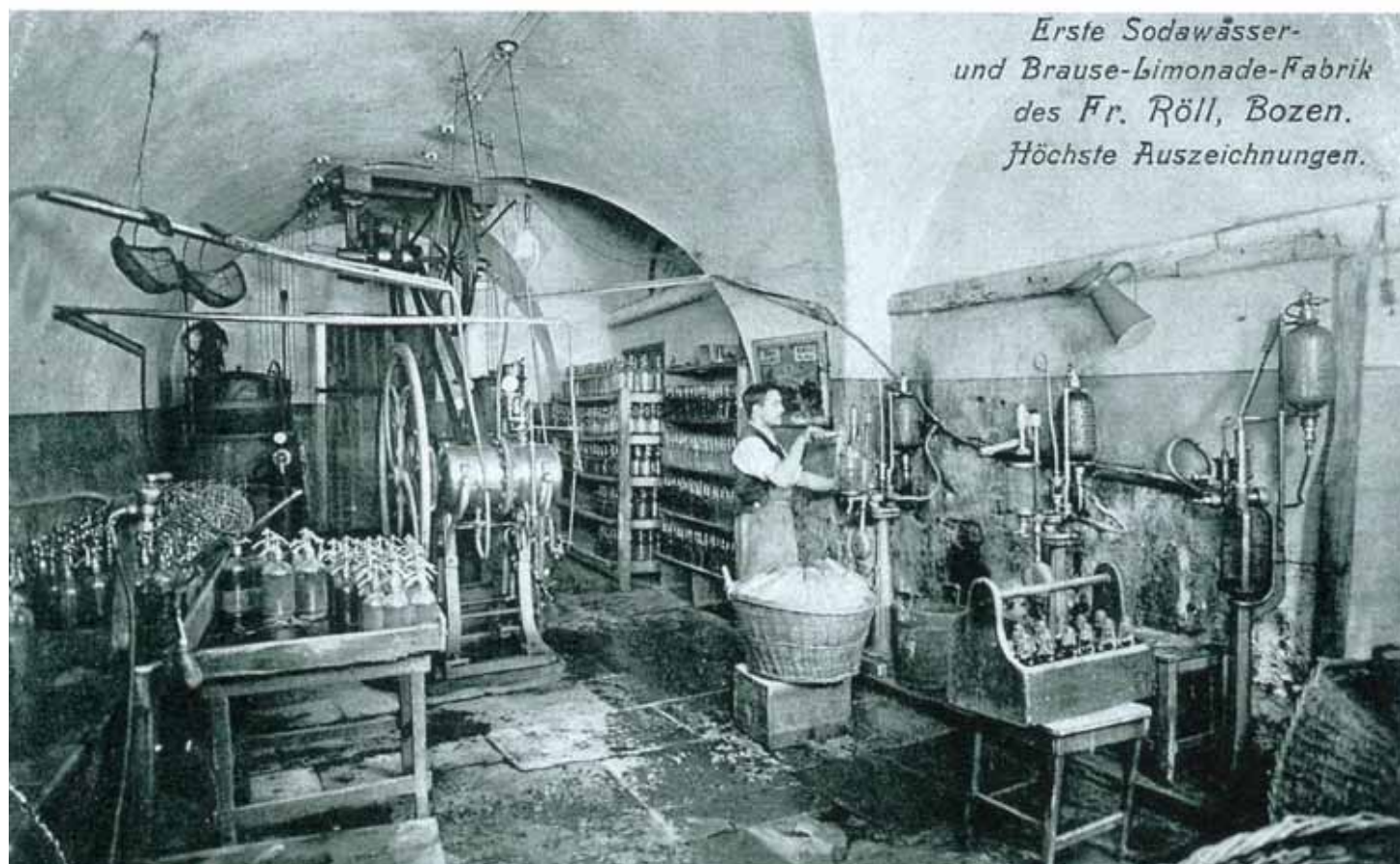
De tekintsünk most vissza hazánkra – ahol a szódakészítés divatjához jó érzékkel csatlakozott egy tudós bencés.

Jedlik Ányos

Jedlik Ányos (1800–1895) győri bencés szerzetes tanár a 19. század kiemelkedő tudósa volt. 1878-ban a „Tudomány Egyetem rektora, dékánja, kir. Tanácsos, a vaskoronarend III. o. tagja, a M. T. Akadémia rendes, majd tiszteletbeli tagja”, ahogy arról életrajzírója, Ferenczy Viktor beszámol.¹⁴ Elsősorban fizikai találmányairól híres. Az „elektromotor”, „a csöves villamszedő”, a „dinamo” és még jó néhány „készület” feltalálója. Sokszínű egyéniség volt, még fényképezéssel is foglalkozott – az 1830-as években! A Kossuth Lajos-féle Iparegylet 1844-ben őt választotta meg a mechanikai szakosztály elnökének: „azért, hogy a közösen ismert nevének tiszteltségével súlyt, tekintélyt, jelentőséget kölcsönözzön a még csecsemő institutionak.”¹⁵ Jedlik a természetben a föntségest, a szépet kereste és szerette. Találmányaiból nem csinált pénzt. „Nem volt a naivsáig szerény, csak az üzleti szellem nem fűtötte a lelkét. A tudományt önmagáért szerette és nem az üzletért.”¹⁶

13. kép Osztrák szódásüzem a századfordulón
(Kiss Imre: Szódavíz, egy magyar kultuszital.
MOSZI Magyar Szikvízkészítő Ipartestület,
2008. 27. után)

Az egyik legelső, inkább kémiai jellegű kísérletezése a víz szénsavval való telítésére irányult. A szódavízet, mint hungarikumot gyártó szikvizések hajlamosak őt tartani a szódavíz feltalálójának, bár Jedlik ezt sohasem állította önmagáról,

sőt az előző fejezetben említett Jedlik-idézet tanúskodik arról, hogy a legteljesebb mértékben tisztában volt a külföldi előzményekkel. Mindenesetre hazai viszonylatban mindenképpen övé a megtisztelő elsőség, és világviszonylatban is igen korainak számít 1826-os kísérlete.

Először a balatonfüredi víz szénsavtartalmának fokozása volt elsődleges célja, mert a rendházban ezt szívesen fogyasztották. Több készüléket is szerkesztett, és arra törekedett, hogy a szénsavat leggyorsabban, legkönnyebben és legolcsóbban fejlessze. Az elkészült szénsavfejlesztő gépet, amellyel akár kisipari méretekben is lehetett szénsavas vizet készíteni, 1829-ben publikálta Baumgartner és Etinghausen bécsi egyetemi tanárok lapjában, a Zeitschrift für Physik und Mathematik hetedik kötetében; „Bereitung künstlicher Säuerlinge; von P. A. Jedlik in Raab” cím alatt, részletes leírással és szép metszettel a szódavíz készítő gépről.¹⁷

A gépezet működése a következő: „A szénsavgáz fejlesztésére szolgáló első edénybe beleöntjük a három vagy négy rész vízzel hígított kénsavnak bizonyos meghatározott mennyiségét. Ezután porrá tört krétát, őrölt márványt, vagy ami sok tekintetből jobb, szitált (fa)hamut annyi vízzel keverünk össze, hogy folyékony pépet alkosson, és ezt ugyanabba az edénybe nyomjuk egy erre a célra való dugattyúval. Miután a fejlődő gáz a levegőnek legnagyobb részét egy szabad nyíláson át kihajtotta, az edényt légmentesen lezárjuk. A hamunak többször megismételt adagolásával a szénsavgáz az első edényből átnyomul a másodikba egy olyan csövön keresztül, amely a második edénynek csaknem az aljáig ér. Ez az edény szódának vagy hamuzsírnak oldatát tartalmazza, amely a gázt a netalán magával szállított kénsavgőzöktől megtisztítja. Az így megmosott és sűrített szénsavgázt egy csap megnyitásával tetszés szerint lehet áttereszteni egy harmadik hengeres edénybe, amelyben a telítésre szánt víz van.

A kézzel mozgásban tartott edényben a víz a gázt könnyen elnyeli. Az elnyelt szénsavgázt a hamunak ismételt adagolásával addig pótoljuk, míg a kénsav azzal telítetté nem válik. Ennek megtörténte után az első edény alján lévő csapot megnyitva a mész- és káliumszulfátot sűrített szénsavgázzal kinyomatjuk és az edényt újra megtöltjük...”¹⁸

A tökéletesített, megnagyobbított gépet 1841 szeptemberében mutatta be a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók második pesti nagygyűlésén.¹⁹ A szódavíz igen kedvező fogadtatásban részesült. Az elismerésnek rövid gyakorlati folytatása is lett.

Jedlik háztartási naplójában talált kiadások alapján tudjuk, hogy a következő években elindított egy kis szikvízgyárat Pesten. Már itt meglátszik ennek a munkának az idényjellege: nyáron volt, hogy három munkás dolgozott, ősszel és télen csak egy-egy.²⁰ A feljegyzések szerint 1843-tól már nem Jedlik, hanem unokaöccse, Szabó Alajos vezette az üzemet egészen 1852-ig. Ekkortól semmilyen további adat nincs a gyárra vonatkozóan. Sőt, úgy tűnik mindenki elfelejtette, vagy Jedlik senkinek sem szólt vállalkozásáról,

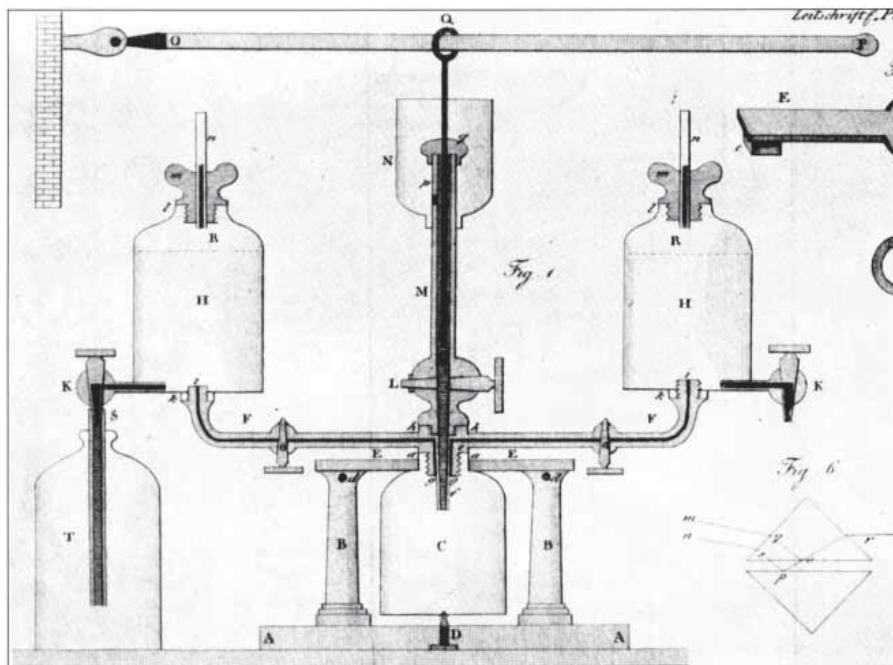
14. kép Jedlik Anyos (Rusz Károly metszete, Vasárnapi Újság 1866. 13. évf. 16. sz.)

¹⁷ Magyar fordítása: Hankó Vilmos: Egy elfelejtett magyar találmány. Természettudományi Közlöny, 26. évf. 1894. 10-17.

¹⁸ Hankó Vilmos: Egy elfelejtett magyar találmány. i. m. 10-17.

¹⁹ Jedlik Anyos: Mesterséges szénsavas vizekről. i. m. 49-50.

15. kép Jedlik Anyos szódavíz készítő gépe (Ferenczi Viktor: Jedlik Anyos élete és alkotásai. 1800-1895. Vác, 2000. után)

²⁰ Ferenczy Viktor: Jedlik Ányos élete és alkotásai. 1800-1895. i. m. 75-76.

²¹ Eötvös Loránd: Jedlik Ányos emlékezete. Akadémiai Értesítő. 8. köt. 1897. 285.

²² Halálozások. Jedlik Ányos. Vasárnapi Újság, 42. évf. 51. sz. 1895. 852., Sz. n.: Jedlik Ányos, Vasárnapi Újság, 13. évf. 16. sz. 1866. 185-186.

²³ Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. IV. Budapest, Hornyánszky, 1908. 453.

²⁴ A Szikvízipar, 1928. III. évf. 5. sz. 3.

16. kép Szódásszifon-szökőkút Győrött – ahol Jedlik Ányos életének utolsó 17 évét töltötte. (Fotó: Tanai Csaba)

mert báró Eötvös Loránd emlékezésében ezt mondja: „Bármily jövedelmező üzletnek mutatkozott a savanyúvizek gyártása, Jedlikből még sem lett szódavízigyáros.”²¹

Halálakor, 1895-ben mások is megemlékeztek róla, a Vasárnapi Újság is közölt egy nekrológot. A 19. században Jedlikről megjelent cikkek főként az első magyar nyelven írott természettan tankönyvét és tanári tevékenységét emelik ki. Jelleméről így szólnak: „A nagytudományú és leereszkedő, fáradhatatlan kitartású s közlékeny tudóst példányképpül veheti minden ifju tanár, tőle tanulván, miként fussa be köztisztelet és tanítványai osztatlan szeretete közt díszes pályáját.”²²

1908-ban Szinnyei József közölte életrajzát. Értekezéseinek és cikkeinek tárgyalása kapcsán Szinnyei többek között a következő megjegyzést tette: „E [tanulmánya] szerint minden savanyú vizet lehet mesterségesen utánozni s olcsón készíteni, sőt tetszés szerinti szénsavtartalmúvá tenni, a mi akkor, midőn a szódavíz még nem készítettett, elég érdekes volt.”²³

Maguk a szikvizesek – bár a 19. század végére, 20. század elejére rendeletek által szabályozott kisiparrá vált a foglalkozás – nem említik őt a századfordulás szaklapokban. Jedlik találmánya a maga korában nagy jelentőségű volt, de inkább helyi, lokális fontossággal bírt, és nem volt, aki „magyar Schwebbe”-ként megcsinálta volna helyette a találmányból kiaknázható igazán nagy üzletet.

Mindezt azért érdemes tisztázni, mert a későbbiekben (egészen napjainkig tartó folyamatként) váratlanul igen jelentős személyiséggé vált Jedlik Ányos a szódavíz kapcsán, ami más törekvéseket sejtet a háttérben.

1928-ban a Szikvízipar című lap rövid cikket közölt a „százéves” szódavízzel: „Jedlik Ányos győri bencés tanár nagy találmánya közkinccse lett az emberiségnek. (...) Jedlik Ányos, a nagytehetségű, ideális gondolkodású és páratlan szerény tudós megérdemli, hogy a magyar szikvíziparosság megemlékezzék róla nagyszerű találmánya felfedezésének évfordulóján.” De a továbbiakban a cikk nem szól teljes hitelességgel: „A tüzes tekintetű bencéspap felléptéig alig ismertek szénsavval telített ásványvizeket.” Ez csak azzal a kitételrel igaz, hogy: Magyarországon nem ismertek ilyet. Az sem állja meg a helyét, hogy: „Győr tehát a kiindulópontja annak az iparágak, amely ma már az egész világot behálózza.” Jedlik többi találmányáról is ír a cikk, és végül kifut a panaszos szólamra: „Hogy miért nem sorozza a világ legnagyobbjai közé Jedlik Ányost a magyar akadémikust? Szomorú magyar sors az övé is.”²⁴

Még ennél is érdekesebb a Szikvízipar 1930-ban megjelenő cikke az ugyancsak „százéves” szikvíztöltőgépről. Más apropója is van azonban az írásnak: ekkor avatták fel Jedlik Ányos emléktábláját a szegedi Dóm téren az árkádok alatt, a Nemzeti Arcképcsarnok falán, melyet Klebelsberg Kunó koszorúzott meg és képviseltette magát a Szikvízszövetség is. Megtudhatjuk

a beszámolóból, hogy Jedliket „mogorva, zárkózott embernek ismerték, akit rettegetek a diákok a szigorlaton. Az egyetemi ifjúság több ízben is tüntetett ellene.” Illetve, hogy „sohasem jutott eszébe üzleti téren is érvényesülni.” A cikk tele van pontatlanságokkal – például, hogy Jedlik Tihanyban halt meg, és hogy mind szódagépét, mind pedig dinamóját bemutatta a Magyar Tudományos Akadémia előtt –, s neki tulajdonítja a szódásszifon feltalálását is: „Száz éves a töltőgép, meg a szifonos palack, amelyet idáig semmiféle új találmány nem tudott pozíciójából kiszorítani. Jedlik tehát, el lehet mondani, tökéleteset alkotott.”²⁵

Jól tudjuk a „savanyúvíz-készítő apparátus” leírásából és met-szetéből, hogy Jedlik Ányos gépe nem volt alkalmas szódásszifonok töltésére, csak szénsavas víz előállítására és azok egyszerű palackozására. Ezt még az is alátámasztja, hogy a háztartási naplójában található bejegyzések alapján a kis szikvízüzem elindításakor több ezer palackot és dugót rendelt.²⁶

Magyaráztatul szolgálhat Jedlik Ányos esetén előtérbe helyezése a kor szellemiségét, értékrendjét átható „kultúrfölny elmélet”. Klebelsberg Kunó kultuszminiszter szavaival élve: „A magyar hazát ma elsősorban nem a kard, hanem a kultúra tarthatja meg és teheti ismét naggyá.”²⁷

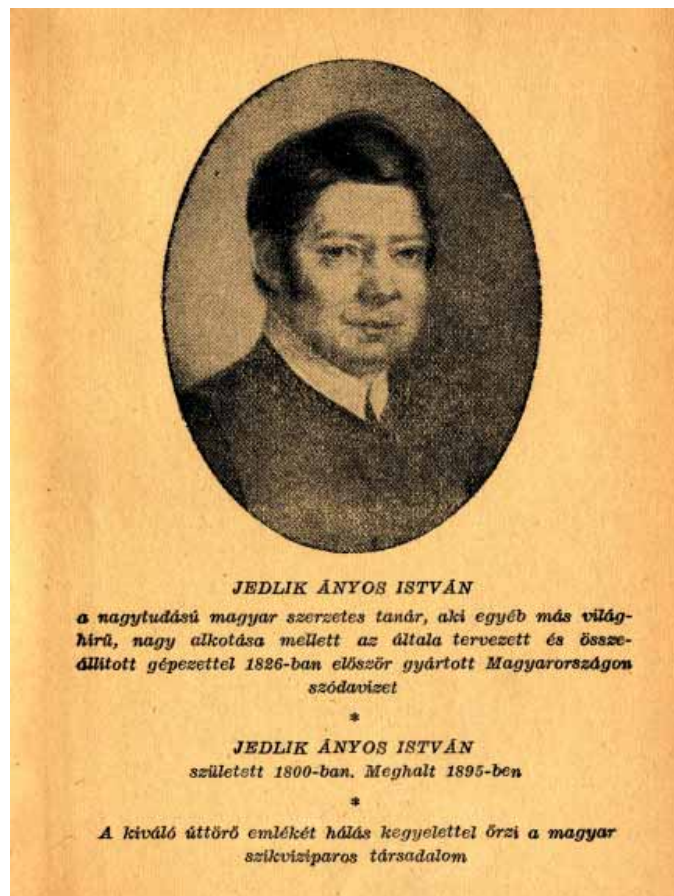
Az írás fantázia szülte jellemrajza rámutat a kor „tudós-feltaláló” ideálképre – egy fekete felleghajtóban járó, magának való, szigorú és mogorva alakot képzelve el. Kissé Faustot, vagy magyar vonatkozással élve, a debreceni tudós alkimista Hatvany professzor figuráját idézi. Vagy éppen egy garabonciás diákét.

Még annyit fűznék hozzá: meghökkenítő és már szinte nevetséges a 19. századi egyetemi diáktüntetés gondolata – pont az ellen az ember ellen, aki minden feltűnést kerülve, titokban segítette a szegényeket, és nagy köztiszteletnek örvendett.

1935-ben, ugyancsak a Szikvízipar egy cikkében Jedlik úgy szerepel, mint „a szifonfej és a szikvíztöltőgép feltalálója”. A cikk indítéka Jedlik Ányos halálának 40. évfordulója. Az írás hangneme már jóval visszafogottabb: „Legelső tudományos munkája a mesterséges savanyúvizek készítéséről szól; – s bár az erről szóló értekezést latin és német nyelven is közzétette – ugyan ki tudja manapság, hogy a szódavízgyártó-készülék, a szifon, Jedlik Ányos találmánya?”²⁸ Eltekintve attól, hogy latinul nem tette közzé tanulmányát, már csak azért sem emlékezhetnek a szifonjára, mivel nem ő találta fel.

Ezt követően elhallgatnak a cikkek Jedlikről, eltörli az újságokat és vele együtt a gondolatokat a háború. Az 1947-ben újrainduló Szikvízipar figyelemre méltó rövid cikket közölt szeptemberi számában: „Magyarországon a szikvízipart Wágner Jenő mérnök indította el, akinek korszakalkotó konstrukciói még a mai napig is használatban vannak.”²⁹ Valószínűleg ez a kijelentés jár legközelebb az igazsághoz. A gyógyszerész-vegyész Wágner családról még részletesen lesz szó.

Következőleg majd csak 2004 körül hallunk újra Jedlik Ányosról a szódavíz kapcsán. A Magyar Élelmiszerkönyvben – amely a hagyományos élelmiszerek jegyzéke – a szikvíz termék-leírásában a termék múltjáról is beszámol, bizonyítva ezzel annak „hagyományosságát”. Hitelesen és pontosan mutatja be Jedlik szerepét a szódavízgyártásban.

17. kép Emlékezés Jedlik Ányosra (Erdélyi Imre összeáll.: Szikvíziparosok tanácsadója. Budapest, 1939. után)

²⁵ A Szikvízipar, 1930. V. évf. 11. sz. 7.

²⁶ Ferenczy Viktor: Jedlik Ányos élete és alkotásai. 1800-1895. i. m. 75.

²⁷ Glatz Ferenc szerk.: Tudomány, kultúra, politika. Gróf Klebelsberg Kunó beszédei és írásai (1917-1932). Budapest, Európa, 1990. 436.

²⁸ A Szikvízipar, 1935. X. évf. 12. sz. 6.

²⁹ A Szikvízipar, 1947. XXII. évf. 9. sz. 5.

³⁰ Hegedűs Géza: A világmindenség első fröccse. In: Halmos Ferenc szerk.: Száz rejtély a magyar irodalomból. Budapest, Gesta Kiadó, 1996. 78-79.

A napilapokban elterjedt vélemény szerint azonban továbbra is Jedlik Ányos találta fel a szódavízkészítő gépet 1826-ban, és 1842-ben Fáy András főtisztviselőjében szódásüvegből spriccelt szódával készítette az első fröccsöt.³⁰ A korabeli körülmények és források gondos áttanulmányozása után megállapítható, hogy mindez nem így történt. A mítosz azonban töretlenül él eme mesterségesen kikristályosított formájában.

Visszatekintve munkásságára és alkotására, Jedlik Ányos tehetségére és jó érzékére vall, ahogy rátalált a technikai fejlődés útjára, a kor igényeire, és nemes jellemét mutatja, ahogy önzetlenül a köz javára nyilvánosságra hozta találmányát, a szódavízkészítő gépet. Talán míg a világ tudósai között megfelelő helyet nem kap, a szódások egy kis elégtételt szolgáltatnak neki azzal, hogy egy mondhatni játékos találmánya kapcsán éltetik és népszerűsítik e kiváló embert.

18. kép Jedlik Ányos és Czuczor Gergely szobra Győrött. (Fotó: Nagy Krisztina)

